

ارزیابی عوامل مؤثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز

لیلا وثوقی* - نرگس شمسی ماریینی**

(تاریخ وصول: ۱۳۹۴/۹/۲۹ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۳/۲۲)

چکیده

گردشگری یکی از فعالیت‌های روبه رشد در سراسر جهان است و در عین حال یکی از تهدیدهای اصلی برای محیط (محیط طبیعی و فرهنگی) به شمار می‌رود. به دنبال توجهات جهانی به مقوله محیط‌زیست در دهه‌های گذشته و ارزش یافتن پارادایم گردشگری پایدار و پدید آمدن مفاهیمی چون اکوتوریسم، گردشگری سبز یا مسئولانه، به‌عنوان مکانیسم‌های کنترل پیامدهای منفی گردشگری مورد توجه قرار گرفت. در این میان روش‌های عملیاتی مختلفی مبتنی بر اصول اکوتوریسم به کار گرفته شده‌اند؛ یکی از آنها ساخت اقامتگاه‌های سبز است که در نقاط بسیاری از جهان با تنوع بسیاری از جمله هتل‌های سبز و اکوکمپ‌ها، گسترش یافته‌اند. در این راستا اقامتگاه گردشگری متین آباد (واقع در استان اصفهان) به‌عنوان نخستین اکوکمپ رسمی در ایران با توجه به استانداردهای زیست‌محیطی بین‌المللی طراحی و ساخته شده است. هدف از این پژوهش ارزیابی موفقیت این اقامتگاه سبز به لحاظ برخورداری از شاخص‌های مطرح در این نوع اقامتگاه‌ها است. جامعه آماری این پژوهش گردشگران اکوکمپ متین آباد بوده‌اند که با استفاده از پرسشنامه مورد پرسشگری قرار گرفتند. به‌منظور تحلیل داده‌ها از آزمون‌های تک‌نمونه‌ای T در نرم‌افزار SPSS استفاده شد. تحلیل یافته‌ها و نتایج پژوهش حاکی از این است که علی‌رغم تفاوت‌های موجود در برخی گویه‌ها و شاخص‌ها، این سایت توانسته موفقیت نسبی را به‌عنوان یک اقامتگاه سبز کسب کند.

واژگان کلیدی: اکوتوریسم، گردشگری سبز، اقامتگاه سبز، رضایت گردشگران، اکوکمپ، متین‌آباد.

مقدمه و بیان مسئله

گردشگری از فعالیت‌هایی است که اگرچه از رشد بسیاری در دهه‌های اخیر در سراسر جهان برخوردار بوده است اما در عین حال یکی از تهدیدهای اصلی برای محیط‌زیست، به شمار می‌رود (Syrjäläinen, 2013, 4). گردشگری به لحاظ زیست‌محیطی خساراتی را از طریق تولید میزان زیادی از کالاهای بی‌دوام، فاضلاب، زباله و انتشار کربن و نیز مصرف گسترده منابع آب و انرژی در پی دارد (Bohdanowicz & Martinac, 2003) (Azam, 2011). در این رابطه مدیریت ناکارآمد، توسعه کنترل‌نشده گردشگری منجر به تشدید تخریب‌های گسترده اکولوژیکی به محیط می‌شود (Votsi and et.al, 2014, 11). از دیگر سو، الگوهای رشد گردشگری سال‌های اخیر در جهان حاکی روند افزایش تقاضا و عرضه گردشگری در سطوح داخلی و بین‌المللی در سال‌های آتی است. در این میان برآوردها حاکی از آن است که اکوتوریسم با بیش از ۲۵ درصد رشد سالانه، بیشترین رشد را داشته و پیش‌بینی شده این رشد دوام خواهد داشت، چرا که عرصه‌های طبیعی، به دنبال رشد شهرنشینی، همانند آهن‌ربایی در جذب گردشگر عمل می‌کنند (Law & et.al, 2015, 2). افزایش علاقه به مقوله‌ی گردشگری و حفاظت در ۳۰ سال گذشته و توجه روزافزون به پارادایم گردشگری پایدار، منجر به پیدایش اکوتوریسم و نیز مفاهیمی چون گردشگری سبز گردیده است. آنچه که در ساده‌ترین شکل خود به لحاظ زیست‌محیطی گردشگری مسئولانه قلمداد می‌گردد (Ballantyn & Packer, 2013, 2).

منافع توسعه اکوتوریسم دوسویه است به این معنا که ضمن ایجاد فرصت‌های شغلی برای مردم محلی، می‌تواند شرایطی مناسبی جهت حفاظت و استفاده پایدار از عرصه‌های طبیعی و تنوع زیستی را با حمایت مردم محلی و نیز گردشگران فراهم آورد. با این وجود، به‌رغم افزایش محبوبیت اکوتوریسم برخی معتقدند که سیاست‌گذاری‌های کنونی اکوتوریسم در نقاط بسیاری از جهان، نه منافع حفاظت و نه جوامع محلی را تأمین نمی‌کند. زیرا اغلب اوقات این مفهوم به‌درستی درک نشده و بیشتر مورد سوءاستفاده قرار گرفته است. این گروه تنزل محیط‌زیست، تخریب زیست‌بوم حیات‌وحش، بی‌عدالتی اقتصادی، بی‌ثباتی و تغییرات منفی اجتماعی-فرهنگی جوامع محلی بخشی از مشکلات مرتبط با توسعه اکوتوریسم می‌دانند. در این رابطه هرچند برخی محققین ابراز می‌کنند که در عمل اکوتوریسم در رسیدن به اهداف خود ناموفق است؛ اما شواهد جهانی برآیندهای مختلفی از اکوتوریسم را نشان می‌دهند، چنانچه نمونه‌های موفق آن کم نیستند (Das & Chatterjee, 2015, 4).

در این میان استراتژی‌های مختلفی در راستای کاهش پیامدهای منفی از طریق توسعه گونه‌ها و

شیوه‌های طرفدار محیط یا گردشگری سبز در رابطه با عناصر اصلی گردشگری در جهان رواج یافته است. مقوله اقامتگاه‌های سبز با تنوع بسیار، از جمله مهمترین این موارد است. چنانچه در برخی مقصدها بعضاً خود اقامتگاه‌های سبز به دلیل ویژگی‌های خاص خود به دلیل به کارگیری طیف گسترده‌ای از خلاقیت‌ها، به بخش مهمی از جاذبه‌های گردشگری مقصدها تبدیل شده‌اند. ایجاد اولین اقامتگاه رسمی سبز در قالب اکوکمپ با ویژگی‌های خاص خود در یک نقطه روستایی کشور نشانه خوبی می‌تواند باشد. آنچه که مورد استقبال دوستان و طرفداران محیط‌زیست قرار دارد و در صورت عملکرد مناسب می‌تواند الگویی برای گسترش در سایر نواحی کشور باشد. حال با در نظر داشتن ظرفیت‌های گسترده ایران به لحاظ جاذبه‌های طبیعی و نیز حجم گسترده تخریب‌های زیست‌محیطی البته نه فقط در اثر فعالیت‌های گردشگری، انگیزه بررسی بیشتر این اقامتگاه سبز را فراهم کرد. اقامتگاه گردشگری متین‌آباد بادرود- به‌عنوان اولین اکوکمپ کویری ایران، از دسته اقامتگاه‌های سبز- در سال ۱۳۸۹، بر اساس استانداردهای زیست‌محیطی افتتاح گردید. با توجه به ارزش‌های زیست‌بومی و جذابیت‌های این اقامتگاه بیابانی و استقبال گردشگران، به نظر می‌رسد در صورت مدیریت و برنامه‌ریزی صحیح توسعه‌ی گردشگری، می‌تواند از نمونه‌های موفق محسوب شود. لذا هدف از این پژوهش بررسی میزان موفقیت این اکوکمپ به لحاظ برخورداری از شاخص‌های اصلی آنها است. بدین منظور ابتدا عوامل مؤثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز (از حیث ویژگی‌هایی که این قبیل اقامتگاه‌ها باید داشته باشند) به‌ویژه اکوکمپ‌ها با استفاده از تحقیقات پیشین شناسایی شده و سپس ملاک اصلی تحقیق قرار گرفته‌اند. در این راستا این سؤال برای محققین مطرح بوده که وضعیت اکوکمپ به لحاظ برخورداری از هر یک از شاخص‌های اقامتگاه‌های سبز (به‌ویژه اکوکمپ‌ها) چگونه است؟ به این معنا که آیا می‌توان آن را نمونه موفق قلمداد کرد یا خیر؟

مبانی نظری تحقیق

اکوتوریسم یا طبیعت‌گردی؟

اولین تعریف جامع، کوتاه و معتبر از اکوتوریسم، توسط انجمن بین‌المللی اکوتوریسم در سال ۱۹۹۰ ارائه شده، «سفر مسئولانه به مناطق طبیعی، به‌منظور حفظ محیط‌زیست و بهبود اوضاع اقتصادی جوامع محلی». بر همین مبنا باکلی^۱ از نظریه‌پردازان اکوتوریسم بر ویژگی‌هایی برای اکوتوریسم تأکید می‌کند از جمله: مبتنی بر محیط و محصولات طبیعی باشد؛ همراه با آموزش یا تفسیرهای زیست‌محیطی باشد؛ سهم در حفاظت باشد؛ همراه با منافع برای جامعه محلی باشد

(Ballantyn & Packer, 2013, 2). به باور نظریه‌پردازان و محققین، اکوتوریسم بیشتر از آنکه گونه خاص گردشگری باشد (زیر چتر پارادایم گردشگری پایدار) یک استراتژی جهت حمایت از حفاظت (از منابع) و فراهم آوردن درآمد و اشتغال برای جوامع محلی است. چنانچه در بسیاری از مناطق جهان اکوتوریسم در اهداف دوگانه توسعه اقتصادی (همراه با کاهش فقر) و حفاظت از منابع طبیعی سهمیم شده است (Das & Chatterjee 2015, 4). امروزه، اصطلاح طبیعت‌گردی یا گردشگری مبتنی بر طبیعت^۱، گاهی مترادف با "اکوتوریسم" به کار می‌رود،^۲ با وجود آنکه تنها با برخی از الزامات اکوتوریسم مشترک است. در حالی که طبیعت‌گردی مربوط به ماهیت، جذابیت و تجربه بازدیدکننده در مکان‌های طبیعی است، اکوتوریسم جذابیت‌های طبیعی و اجتماعی و فرهنگی دست‌نخورده را هدف بازدید قرار می‌دهد (Buhalis & Costa, 2006, 112). بدیهی است که طبیعت‌گردی، در محیط طبیعی انجام می‌شود، اما الزاماً قوانین و اصول اخلاقی زیست‌محیطی در آن رعایت نمی‌شود و نتایج مثبت خاصی به همراه ندارد و به کسی منفعتی نمی‌رساند. چنانچه فعالیت‌های گردشگری در مناطق طبیعی انجام شود و همراه با حساسیت محیطی باشد و مزایایی برای جوامع محلی داشته باشد این فعالیت معمولاً اکوتوریسم در نظر گرفته می‌شود. معمولاً یک عنصر اخلاقی یا مسئولیت و تعهد وجود دارد که به‌طور قوی گردشگری مبتنی بر طبیعت را از اکوتوریسم متمایز می‌کند (Vas, 2012, 12).

گردشگری سبز

واژه "سبز"^۳ به‌منظور معنا بخشیدن به "دوستدار محیط‌زیست"^۴ به کار برده می‌شود. از آنجایی که بخش اصلی انرژی مصرف در گردشگری مبتنی بر سوخت‌های فسیلی است؛ لذا گردشگری سبز پیشنهادها و برنامه‌هایی را به دستور ۲۱ ارائه می‌کند و متمرکز بر توسعه پایدار، حمایت از استفاده از تکنولوژی‌های دوستدار محیط‌زیست، ارتقاء اقدامات اجتماعی-فرهنگی و دستیابی به اهداف حفاظت در مناطقی است که دارای ارزش تنوع زیستی هستند (Law, et.al, 2015, 2). از دیدگاه مدیریت گردشگری، گردشگری سبز می‌تواند به‌عنوان فرمی از گردشگری مورد توجه قرار گیرد که مرتبط با منافع اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی باشد که توسط محیط ارائه یا عرضه می‌شود. گردشگری سبز در محدوده‌های تحت حفاظت توسعه می‌یابد جایی که بهره بردن از منابع

1. Nature Tourism or Nature – Based Tourism

۲. در همین ارتباط اغلب اوقات در ترجمه متون اکوتوریسم به فارسی، سهواً واژه طبیعت‌گردی به‌عنوان معادل فارسی جایگزین شده است، در حالی که محدوده طبیعت‌گردی بسیار گسترده‌تر است.

3. Green

4. Environmentally friendly

طبیعی با تمرکز بر حفظ جذابیت و حیات این مناطق همراه است. گردشگری سبز در حقیقت با اصول اکوتوریسم یکی است و سفر مسئولانه از محدوده‌های طبیعی را توسعه می‌دهد (Votsi & et.al, 2014, 11). در این رابطه پارادایم اقتصاد سبز نیز بر ایجاد تغییر در روند توسعه گردشگری از طریق تکیه بر معیارهایی تأکید می‌کند. از جمله رشد و توسعه اقتصادی، انتشار کربن کمتر، اثربخشی منابع، پایداری اکولوژیکی، رفاه، برابری و تساوی اجتماعی (Law, et al, 2015, 2). هرچند گردشگری سبز^۱ یا واژه‌های دیگر مرتبط با دغدغه زیست‌محیطی غالباً در خصوص برچسب‌های سبز برای مقصدهای گردشگری به کار برده می‌شود (Wight, 1994). برچسب‌ها در واقع به تشریح موضوعاتی می‌پردازند که خریدار بالقوه یا استفاده‌کنندگان از یک محصول می‌تواند اطلاعاتی درباره آنها به دست آورند. برچسب‌های سبز نوعی از این برچسب‌ها هستند که تمرکز عمده‌ای بر مسائل زیست‌محیطی دارند (Buckley, 2002, 184). طبق نظر میدلتون و هاوکینز^۲ ۱۹۹۸، گردشگری برچسب سبز یا جوایز زیست‌محیطی همچون نشان‌های تجاری یا لوگوها را برای مرتبط شدن با شایستگی‌های زیست‌محیطی یک شرکت و گسترش نگرش مثبت مشتریان به سوی محصول یا خدماتشان به کار می‌برد. در بازار، این نوع از استراتژی می‌تواند یک مزیت متمایز رقابتی در میان رقبا ایجاد نماید (Sasidharen, 2002, 166). برچسب سبز ممکن است برای اقامتگاه‌ها، تفرجگاه‌های ساحلی، آژانس‌های مسافرتی، تورگردانان، خدمات حمل‌ونقل آبی و زمینی، خطوط هوایی و همچنین ممکن است برای اعتبار بخشیدن به مقاصد گردشگری و منابع طبیعی در این مقاصد به کار برده شود (Mihalic, 2000).

اقامتگاه‌های سبز

اقامتگاه‌ها به‌عنوان مهمترین بخش خدمات و تسهیلات گردشگری که در متون گردشگری از آن تحت عنوان خدمات مهمان‌پذیری^۳ نیز یاد می‌شود، انواع متنوعی را به لحاظ ساختار بنا دربرمی‌گیرد. از جمله هتل، هتل آپارتمان، متل، مسافرخانه، ویلا، خانه محلی، پلاژ، کمپ و غیره، که هر یک ویژگی‌های خاص خود را دارند. یک اقامتگاه سبز^۴ از هر نوعی، می‌تواند به‌عنوان یک واحد کسب‌وکار دوستدار محیط‌زیست قلمداد شود که فعالیت‌های متنوع نظیر ذخیره و صرفه‌جویی نمودن آب و انرژی، استفاده از سیاست‌های خرید دوستدار با زیست‌بوم، کاهش تولید زباله برای حفاظت از محیط طبیعی و کاهش هزینه عملیاتی را بر عهده دارد. به‌عنوان مثال تأسیسات و

1. Green Tourism
2. Middleton & Hawkins
3. Hospitality Services
4. Green accomodation

تجهیزات در یک هتل سبز، برخلاف هتل‌های معمولی، فعالیت‌های مدیریت زیست‌محیطی را با انجام بهبودهای زیست‌محیطی نظیر تکنیک‌های خرید به لحاظ زیست‌محیطی مسئولانه و کاهش تأثیرات زیست‌محیطی ناشی از استفاده‌ی بیش‌ازاندازه انرژی، هدر دادن آب و آزاد نمودن آلاینده‌ها به داخل هوا، آب و خاک دنبال می‌کنند (Lee, 2010). بر این اساس اقامتگاه‌های سبز از هر نوعی، باید سیاست‌هایی که در ذیل به آنها اشاره می‌شود را اختیار نمایند.

بهره‌وری در انرژی: اغلب سیستم‌های گرمایشی و سرمایشی اقامتگاه‌های گردشگری انرژی زیادی مصرف می‌کنند. با این وجود راه‌های بسیاری جهت حفظ انرژی وجود دارد؛ از طراحی برای سیستم‌های گرم‌کننده‌ی خورشیدی تا عایق‌کاری که می‌تواند نیاز به انرژی برای گرمایش و سرمایش را محدود و کم سازد. با جایگزین نمودن لامپ‌های فلوروسنت که ۴ برابر بیشتر از لامپ‌های معمولی رشته‌ای به ازای هر وات در انرژی صرفه‌جویی می‌نمایند و ۸ تا ۱۰ برابر بیشتر عمر مفید دارند و یا انرژی خورشیدی به‌عنوان یکی از منابع طبیعی بی‌پایان با منافع اقتصادی و زیست‌محیطی که در بسیاری از سیستم‌های جدید ارائه‌کننده انرژی گرمایشی و روشنایی هتل‌ها نفوذ کرده است، نیز می‌توان در بخش هزینه‌های عملیاتی صرفه‌جویی نمود.

حفظ آب: فناوری‌های بهبودیافته‌ای در ارائه بهتر خدمات و امکانات مصرفی آب جهت مصرف کمتر آب به کار می‌رود. دوش‌های کم‌مصرف^۱ و شیر آب‌های هواده^۲ کم‌مصرف، تصفیه آب و استفاده مجدد از آن در برخی امور (از جمله آبیاری فضای سبز) برخی از روش‌ها جهت کاهش مصرف آب هستند.

زباله جامد^۳: کاهش تولید زباله در اقامتگاه‌ها که میزان مصرف نیز بالا است به روش‌های مختلفی محقق می‌گردد: استفاده یا خرید محصولات قابل بازگشت، عدم استفاده از ظروف یکبار مصرف، استفاده از کاغذ، آلومینیوم و پلاستیک قابل بازگشت، یا حداقل وجود مکانیزم‌های تفکیک زباله، همراه با ارائه آموزش‌های زیست‌محیطی لازم به پرسنل، می‌شود. جنبه دیگر برنامه کاهش زباله با غذای دورریختنی سروکار دارد که می‌تواند نسبت زیادی از زباله تولید شده در این مراکز باشد. از آنجایی که غذای فاسد شده و حتی ذرات غذای باقی‌مانده از بشقاب‌ها می‌تواند تبدیل به کود گیاهی^۴ شود، هتل‌ها در حال تبدیل نمودن آنها به کود گیاهی هستند که استفاده بهتری از مواد ارگانیک به جای انتقال آنها به محل‌های دفن زباله نمایند (Alexander, 2002,3-7).

1. Lowflow shower
2. Faucet aerators
3. Solid waste
4. composting

اکوکمپ‌ها: ویژگی‌ها و استانداردهای توسعه آنها

با افزایش توجهات بین‌المللی نسبت به آثار زیست‌محیطی بخش گردشگری، رقابت برای ارائه محصول موردنظر گردشگران که دارای استانداردهای زیست‌محیطی بوده و بتواند متمایز از سایر رقبا در بازار جهانی فعالیت نماید، امری اجتناب‌ناپذیر است؛ بدین منظور ایده طراحی اکوکمپ‌ها که بر مبنای اصول پایداری و اکوتوریسم متجلی شده است. افزون بر تأمین خدمات اقامتی و رفاهی با طراحی منحصربه‌فردی از خدمات و محصولات مختلف یک بسته سفر توانسته‌اند بر جذابیت مقصد خود بیفزایند. در حقیقت اکوکمپ‌ها که در زمره اقامتگاه‌های سبز به شمار می‌آیند با ارائه خدمات تفریحی و رفاهی و جاذبه‌های گردشگری در کنار تأمین اولیه خدماتی از قبیل محل اقامت موجب توجه بسیاری از گردشگران برای گذراندن اوقات فراغت خود شده‌اند.

طبق تعریف مقصد گردشگری "یک منطقه جغرافیایی است که در آن تمامی خدمات و زیرساخت‌های مورد نیاز گونه خاصی از گردشگر یا بخشی از بازار گردشگری، در آن فراهم است" (Beger, 1996). بر پایه این تعریف که منطبق با تعریف سازمان جهانی گردشگری نیز است، وجود خدمات و زیرساخت‌ها از ملزومات نام‌گذاری یک منطقه خاص - به‌عنوان یک مقصد گردشگری - است، به‌طوری که عدم وجود این دو، مکان موردنظر را در تعریف مقصد نخواهد گنجانند. از این رو، یک مقصد گردشگری، باید دارای خدمات و تسهیلات مختلف گردشگری اعم از اقامتگاه‌ها، رستوران‌ها و مراکز خوراک و نوشیدنی، حمل‌ونقل، راهنمایان گشت‌های محلی و از همه مهم‌تر جاذبه‌های بهینه‌شده یا ساخته‌شده و مانند آن باشد.

با این تعاریف، اکوکمپ^۱ را می‌توان یک مقصد گردشگری دانست که در آن، تمامی خدمات و زیرساخت‌ها، هماهنگ و مطابق بر محیط‌زیست منطقه باشد. اکوکمپ مکانی است که افراد در آن در تعامل مستقیم با طبیعت قرار می‌گیرند و خود را با آهنگ طبیعت تطبیق می‌دهند. هدف اولیه‌ی اکوکمپ‌ها می‌تواند آموزش افراد برای فهم و قدردانی از طبیعت مقصد باشد. اکوکمپ‌ها گاهی راهی برای دور شدن موقت از مشغله‌های روزمره‌ی جوامع مدرن: تلفن‌های همراه، اتومبیل‌ها، اینترنت و... است (Lamar, 2005, 112). به بیان دیگر، اکوکمپ، یک مقصد گردشگری بهینه‌شده بر اساس معیارهای استاندارد زیست‌محیطی و معیارهای

۱. در این رابطه اصطلاح اکولوژ Ecolodge اغلب به یک معنا استفاده می‌شود، گرچه در متون علمی جدید اصطلاح اکوکمپ جایگزین تمام موارد مشابه شده است. برخی از محققان داخلی نیز از واژه‌های معادلی مانند اقامتگاه بوم‌گردی یا بوم کلبه و مانند آن استفاده می‌کنند؛ اما نویسندگان این مقاله براین باور هستند که اکوکمپ یک اصطلاح علمی است و معادل‌سازی آن به فارسی می‌تواند مفهوم را تغییر دهد. همان‌طور که واژه بوم‌گردی، برای اکوتوریسم در پژوهش‌های علمی، صحیح نیست.

مدیریتی استاندارد هماهنگ با مسائل و چالش‌های زیست‌محیطی است. در یک جمع‌بندی کلی باید گفت اکوکمپ‌ها معمولاً به گونه‌ای طراحی و اجرا می‌گردند که: تولید میزان حداقلی دی‌اکسید کربن، ساخت اکوکمپ‌ها از مواد بومی منطقه، تأمین انرژی مورد نیاز اکوکمپ از انرژی پاک به عنوان انرژی سبز- که در این میان، انرژی خورشیدی از پرکاربردترین آن‌هاست-، مدیریت پسماندهای اکوکمپ، مشارکت فعال و مؤثر در حفاظت از طبیعت، پوشش‌های گیاهی و گونه‌های جانوری منطقه، تأکید بر ایجاد تجارب سفر منطبق با توسعه پایدار برای گردشگران، تأکید بر ایجاد محیط کار و مدیریت پویا و کارآمد نیروهای انسانی مقصد.

پیشینه تحقیق

تاکنون تحقیقات بسیاری در داخل و خارج، در حوزه اکوتوریسم و گردشگری سبز انجام گرفته است، در ادامه به برخی از آنها که متمرکز بر اقامتگاه‌های سبز بوده‌اند، اشاره می‌شود. در ارتباط با گردشگری در متین‌آباد نیز به مواردی که با موضوعات مختلف انجام گرفته، اشاره می‌شود.

پایان‌نامه اشکان بروج (۱۳۹۱) به راهنمایی محمود ضیایی با عنوان "مطالعه تطبیقی اقامتگاه‌های بوم‌گردی مناطق بیابانی"، به مطالعه تطبیقی اقامتگاه‌های بوم‌گردی مناطق بیابانی ایران از منظر توسعه پایدار گردشگری پرداخته است. برای این منظور، اقامتگاه‌های بوم‌گردی بر اساس انواع اقامتگاه‌های موجود در منطقه به سه گروه اصلی اکولوژ، اکوکمپ و اکوهتل (یا هتل سنتی) تقسیم شدند. در این ارتباط اکوکمپ متین‌آباد، اقامتگاه آتشونی-روستای گرمه، اقامتگاه بارانداز طباطبایی روستای مصر و فرحزاد و هتل سنتی بالی - خور جهت مقایسه و مطالعه تطبیقی انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان داد اکوکمپ متین‌آباد و نیز اکولوژهای مورد مطالعه نسبتاً پایدار بوده در حالی که اکوهتل مورد مطالعه (هتل بالی)، از ناپایداری ضعیفی برخوردار بوده است.

خالدی و همکاران (۱۳۹۱) در مقاله‌ای با عنوان "جایگاه اکوتوریسم بیابانی در توسعه سکونتگاه‌های روستایی (مطالعه موردی: اقامتگاه گردشگری متین‌آباد - بادرود)" به اهمیت بیابان‌ها در توسعه طبیعت‌گردی پرداخته و نگرش روستاییان، به عنوان جامعه آماری تحقیق نسبت به توسعه گردشگری و اثرات آن بر توسعه این روستا را مورد سنجش قرار می‌دهد. راست‌قلم و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان "سنجش اندازه تحقق‌پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی با استفاده از روش SMART"، به سنجش تحقق‌پذیری مشارکت در مدیریت بوم‌اقامتگاه‌های بیابانی در متین‌آباد پرداخته‌اند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که شاخص پذیرش فعالیت بوم‌گردی به عنوان مکمل

تأمین معیشت، دارای بیشترین وزن در تحقق مدیریت مشارکتی در اقامتگاه‌های بوم‌گردی است و شاخص عدم تعرض به حریم بوم گردان دارای کمترین وزن بوده است. موهده نور و شری (۲۰۱۴)، مقاله "فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست، نگرش‌های دوستدار محیط‌زیست و تمایل مسافران برای انتخاب هتل‌های سبز در مالزی" به چاپ رساندند. در این مقاله بررسی تأثیر نگرش‌های زیست‌محیطی و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست در خصوص انتخاب هتل‌های سبز مورد توجه واقع شده است. وجود ارتباط میان فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست و تمایل جهت اقامت در یک هتل سبز تأیید شده است (Mohd & Shaari, 2014) کاپیکی (۲۰۱۲) در مقاله "اجرای فعالیت‌های پایدار در هتل‌های دوستدار محیط‌زیست یونان" به منافع حاصل از اجرای برنامه‌های دوستدار محیط‌زیست در هتل‌های دوستدار محیط‌زیست پرداخته است. وی این برنامه‌ها را که شامل صرفه‌جویی در انرژی و کاهش تولید زباله، افزایش رضایت هتل‌داران از کاهش هزینه‌های عملیاتی و نیز افزایش رضایت مهمانان را از ویژگی‌ها و منافع این هتل‌ها ذکر نموده است (Kapiki, 2012). زینگ هان^۱ (۲۰۱۳)، در پایان‌نامه خود تحت عنوان "درک هتل‌های سبز در میان گردشگران در هنگ‌کنگ"، به بررسی ادراک گردشگران از فعالیت‌های زیست‌محیطی در هتل‌های این کشور پرداخته است. نتایج نشان داد که صرفه‌جویی در انرژی، استفاده از مواد دوستدار محیط‌زیست و عدم استفاده از ظروف یکبار مصرف به‌عنوان آنچه که یک هتل سبز باید دارا باشد، مواردی بود که از سوی گردشگران (دوستدار محیط‌زیست) مورد تأکید قرار گرفته بود. همچنین قیمت مازاد، سطح راحتی کمتر و سختی از نگرش‌های منفی اقامت در یک هتل سبز از سوی این گردشگران بود (Xing, 2013).

آدام یارنل^۲ (۲۰۱۲)، در پایان‌نامه خود با عنوان "اولین اقامتگاه آمریکایی در حال سبز شدن: ارزیابی موفقیت گواهی‌نامه گردشگری سبز در جزیره رود"، به ارزیابی موفقیت گواهی‌نامه گردشگری سبز در منطقه مورد مطالعه پرداخته است. روش تحقیق به‌صورت پیمایشی و مقایسه‌ای پژوهش‌های گواهی‌نامه گردشگری بین‌المللی، ملی و منطقه‌ای اس (Yarnell, 2012). لیزا کومتا^۳ (۲۰۱۲) در پایان‌نامه خود با عنوان "اعتقادات مصرف‌کننده در خصوص هتل‌های سبز" به مشخص نمودن اعتقادات و باورهای مصرف‌کننده در مورد هتل‌های سبز، ارزش‌ها، میل به پرداخت، میل به اقامت در این هتل‌ها و میل به شرکت در فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست پرداخته است. روش تحقیق بر اساس پرسشنامه‌ای که اعتقادات و علایق مصرف‌کننده را در هر یک از فعالیت‌های ذکرشده مورد سؤال قرار می‌دهد (Cometa, 2012). این پژوهش با بهره‌گیری از مطالعاتی که در این خصوص در سال‌های اخیر در جهان صورت گرفته که به برخی از آنها

1. Xing Han & Kara Chan
2. Adam Yarnell
3. Lisa Cometa

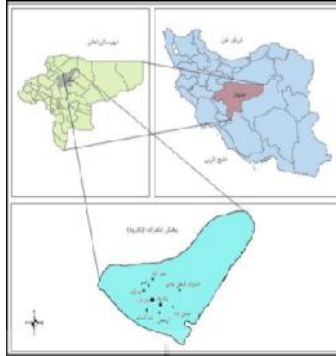
به‌عنوان نمونه اشاره شد، در تلاش بوده تا با شناسایی شاخص‌ها و ویژگی‌های مهم این نوع اقامتگاه‌ها، به بررسی میزان موفقیت تنها اقامتگاه سبز کشور پردازد.

روش پژوهش

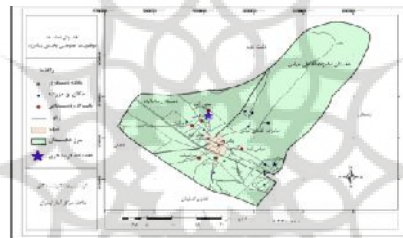
تحقیق حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی و از لحاظ هدف کاربردی است. در این تحقیق جهت جمع‌آوری اطلاعات و نیز تجزیه و تحلیل آنها روش‌های اسنادی و پیمایشی مورد استفاده قرار گرفت. ابتدا با استفاده از روش اسنادی، کتاب‌ها، مقالات معتبر، چارچوب نظری پژوهش تدوین شد و سپس با استفاده از پرسشنامه مبتنی بر شاخص‌های اصلی تحقیق، عوامل مؤثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز با استفاده از آمار توصیفی و تحلیلی عاملی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. گردشگران اقامتی اکوکمپ به‌عنوان جامعه آماری پژوهش در نظر گرفته شدند که از طریق پرسشنامه محقق ساخته، مورد پرسشگری قرار گرفتند. با توجه به محدود بودن حجم جامعه از جدول کرجسی و مورگان برای تعیین حجم نمونه آماری استفاده شده است. پس از بررسی پرسشنامه‌های جمع‌آوری شده، تعداد ۱۸۰ پرسشنامه جهت تجزیه و تحلیل مفید تشخیص داده شدند. پرسشنامه محقق ساخته مبتنی بر پژوهش‌های پیشین در دو بخش طراحی شد. بخش اول سؤالات جمعیت شناختی پاسخگویان از قبیل: سن و جنس و تحصیلات و... را در برمی‌گرفت. بخش دوم و اصلی پرسشنامه به سؤالاتی مبتنی بر شاخص‌های اصلی (در طیف پنج گزینه‌ای لیکرت)، اختصاص یافت. این شاخص‌ها با مطالعه تحقیقات پیشین که به برخی از آنها در پیشینه تحقیق اشاره شد، شناسایی و انتخاب شدند. شش شاخص کلی: استفاده از منابع تجدید شذنی، مدیریت باز یافت، ظرفیت ارائه محصولات سبز، اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش، شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست، رضایت گردشگران از خدمات خاص و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست را در برمی‌گیرد. از آنجایی که شاخص‌ها کلی هستند، جهت سنجش هر یک از آنها باید گویه‌هایی را در نظر گرفت که در واقع این گویه‌ها سؤالات اصلی تحقیق را شامل شدند. پایایی و روایی پرسشنامه نیز از طریق تحلیل عاملی اکتشافی و تأییدی صورت گرفت که آلفای کرونباخ آن ۰,۸۶۹ بود. جهت تجزیه و تحلیل آماری یافته‌های تحقیق، استخراج و طبقه‌بندی شدند، داده‌های جمع‌آوری شده از پرسشنامه از طریق آزمون T تک نمونه‌ای توسط نرم‌افزار SPSS 16 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند و سپس شاخص‌ها از طریق آزمون فریدمن اولویت‌بندی شدند.

معرفی منطقه مورد مطالعه: اکوکمپ متین‌آباد

اکوکمپ متین‌آباد در منطقه نمونه گردشگری متین‌آباد، در جوار روستای متین‌آباد، ۱۴ کیلومتری شمال غرب شهر بادرود، استان اصفهان، در سال ۱۳۸۷ ایجاد شده است.

شکل ۱: نقشه موقعیت بخش بادرود، شهرستان نطنز، استان اصفهان در کشور

شکل ۲: نقشه موقعیت اکوکمپ متین‌آباد در بخش بادرود، شهرستان نطنز، استان اصفهان

اقامت در اکوکمپ به دو صورت اقامت در سوئیت‌های ساختمان کاروانسرا و چادر امکان‌پذیر است. ساختمان اصلی کمپ بر اساس نقشه کاروانسرا بنا شده است. سوئیت‌ها هر کدام به متراژ ۲۵ مترمربع است که فضای داخلی آن جهت اسکان دو نفر در نظر گرفته شده است. کف چادرها با استفاده از زیلوهای محلی مفروش شده است. در طراحی شکل کلی چادرها تلاش شده تا حتی‌الامکان شبیه چادرهای عشایر کویری ایران باشد. کارکرد این نوع اقامتگاه‌ها معمولاً تنها جنبه اقامتی ندارد بلکه در آنها فعالیت‌های مختلفی مانند ارائه غذا و نوشیدنی ترجیحاً محلی، ساخت، اجرای نمایش و موسیقی سنتی، آموزش و فروش صنایع‌دستی محلی هم صورت می‌گیرد و در عین حال مکان فیزیکی این قبیل اقامتگاه‌ها، به دلیل سبک معماری، مصالح به کاررفته، طراحی داخلی و مبلمان بومی بخشی از جاذبه گردشگری آن است. این اکوکمپ در محدوده منطقه نمونه گردشگری متین‌آباد در فاصله نزدیکی با کریدور بزرگ گردشگری ناحیه یعنی کاشان-نطنز و اصفهان است. می‌توان گفت نزدیکی به بیابان و کوهستان

و نیز همجواری با مکان‌های گوناگون فرهنگی و تاریخی، موقعیت گردشگری آن را تقویت کرده است. جاذبه‌هایی مانند بازدید از حیات وحش منطقه، بازدید از مزرعه‌ای ارگانیک در حاشیه اکوکمپ جهت آشنایی طبیعت گردان را با این روش زراعت، امکان صعود به قله یخاب و مشاهده مناظر کویر بندریگ، دشت کرشاهی و دریاچه نمک مسیله، امکان رصد ستارگان در آسمان شب کویر و امکان تجربه فعالیت‌های تفریحی مانند شترسواری، رالی با اتومبیل‌های چهار دیفرانسیلی^۱، موتورسواری با موتورهای ای تی وی^۲ و سایر ورزش‌های کویری نیز از برنامه‌های تفریحی دیگر این اکوکمپ هستند (مطالعات میدانی نگارندگان). معماری و موقعیت اقامتگاه به گونه‌ای است که چشم‌انداز کوه کرکس و بیابان بی‌انتها را در خود دارد.

شاخه توسعه پایدار واحد اقتصاد و امور اجتماعی سازمان ملل در همایشی که با همکاری یونسکو و سازمان جهانی گردشگری با عنوان: "اکوتوریسم، کاهش فقر و حفاظت از محیط‌زیست" در اکتبر ۲۰۱۳ در نیویورک برگزار کرد، خلاصه‌ای از بهترین اقدامات که باعث ارتقای گردشگری فرهنگی و یا طبیعت‌گردی شدند را در قالب یک گزارش ارائه داد. در این ارتباط، ۱۸ عدد از برترین فعالیت‌های گردشگری صورت گرفته توسط دولت‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد (NGOs) و بخش خصوصی در کشورهای در حال توسعه را معرفی کرده است که یکی از آنها اکوکمپ متین‌آباد است (خبرگزاری مهر، ۱۵ آذر ۱۳۹۳).

شکل ۳: تصویر ساختمان و چادرهای اکوکمپ

تحلیل یافته‌ها

تحلیل یافته‌ها در راستای انجام پژوهش حاضر، مبتنی بر تجزیه و تحلیل پرسشنامه‌ها صورت گرفته است. در این رابطه همان‌طور که اشاره شد، آزمون‌های آماری مناسب مورد

1. 4WD
2. ATV

استفاده قرار گرفت. نتایج بررسی میزان موفقیت این اکوکمپ مبتنی بر شاخص‌های مورد سنجش به شرح جدول ۱ است.

جدول ۱: نتایج آزمون t در مورد شاخص‌های کلی تحقیق

متغیر	آماره آزمون t	درجه آزادی (df)	سطح معنی داری	فاصله اطمینان	
				تفاضل میانگین	حد پایین / حد بالا
استفاده از منابع تجدید شدنی	۲۹/۰۱۲	۱۷۹	۰/۰۰۱	۱/۱۵۱۲	۱/۰۵۰۲ / ۱/۲۵۲۲
مدیریت بازیافت	۲۷/۲۴۵	۱۷۹	۰/۰۰۲	۱/۰۷۱۱	۰/۹۳۹۸ / ۱/۲۱۲۴
ظرفیت ارائه محصولات سبز	۲۲/۴۰۲	۱۷۹	۰/۰۰۱	۰/۹۹۷۶	۰/۸۷۲۸ / ۱/۱۲۴۴
اجرای برنامه‌های حفاظت از...	۳۱/۱۲۴	۱۷۹	۰/۰۰۱	۰/۹۹۲۰	۰/۸۴۰۶ / ۱/۱۴۳۴
شناخت و آگاهی گردشگران از ...	۲۸/۴۷۸	۱۷۹	۰/۰۰۲	۰/۹۴۰۷	۰/۸۲۰۴ / ۱/۰۲۱۰
رضایت گردشگران از....	۳۰/۴۷۴	۱۷۹	۰/۰۰۱	۰/۹۶۱۰	۰/۸۴۰۸ / ۱/۰۸۱۲

چنانچه ملاحظه می‌شود، نتایج حاصل از بررسی‌ها و تحلیل‌های آماری نشان داد که از نظر پاسخگویان شاخص‌های تحقیق در وضعیت نسبتاً مطلوبی قرار دارد. چنانچه اکوکمپ به لحاظ استفاده از منابع تجدید شدنی، آماره آزمون (t) از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که وضعیت اکوکمپ متین‌آباد از نظر استفاده از منابع تجدید شدنی، در حد مطلوبی قرار دارد. در همین ارتباط آماره آزمون (t) مدیریت بازیافت از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. لذا در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که وضعیت اکوکمپ از نظر مدیریت بازیافت در حد مطلوبی قرار دارد. آماره آزمون (t) از نظر ظرفیت ارائه محصولات سبز از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که وضعیت اکوکمپ از نظر ارائه محصولات سبز در حد مطلوبی قرار دارد. آماره آزمون (t)، اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش منطقه از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که وضعیت اکوکمپ از نظر اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش در حد مطلوبی قرار دارد. آماره آزمون (t)، میزان

شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار با محیط‌زیست، از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی‌داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که میزان شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست در اکوکمپ در حد مطلوبی قرار دارد. آماره‌آزمون (t)، رضایت گردشگران از خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار با محیط‌زیست از مقدار بحرانی (۱/۹۶) بزرگتر و سطح معنی‌داری از سطح خطا (۰/۰۵) کوچکتر است. بنابراین در سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که رضایت گردشگران از خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست در اکوکمپ در حد مطلوبی قرار دارد. در این رابطه با توجه به ارزیابی گویه‌های هر یک از شاخص‌ها آنچه مهم می‌نماید، از دیدگاه گردشگرانی که اقامت در این اکوکمپ را تجربه کرده‌اند، برخی گویه‌ها اهمیت بیشتری دارد یا به عبارتی دیگر بیشتر قابل مشاهده است. در واقع نکته مهم برخورداری از شاخص‌ها نیست؛ بلکه در میزان توجه به گویه‌های آنان است که در سطح برابری قرار ندارند.

جدول ۲: آماره‌های توصیفی مربوط به گویه‌های هر یک از شاخص‌ها

انحراف معیار	میانگین	گویه‌ها
۰/۸۳۸	۴/۱۷	تجهیز بخش‌های مختلف به سیستم‌های صرفه‌جویی در مصرف آب
۰/۷۷۲	۴/۱۳	استفاده از تجهیزات روشنایی و گرمایشی سازگار با محیط‌زیست
۰/۵۸۹	۴/۱۵	استفاده از منابع تجدید شذنی
۰/۸۴۶	۴/۰۵	نصب تراکت‌های آموزشی و ترویجی جهت مصرف بهینه آب
۰/۸۵۳	۴/۰۶	استفاده از مواد ضایعات ارگانیک آشپزخانه و رستوران برای مصارف کود آلی
۰/۸۶۱	۴/۱۰	استفاده از ظروف قابل پرشدن مجدد شامپو و صابون
۰/۶۳۸	۴/۰۷	مدیریت بازیافت
۰/۸۱۲	۴/۰۸	علاقه‌مندی به خرید محصولات مزرعه ارگانیک (و سایر محصولات)
۰/۸۹۰	۳/۹۲	علاقه‌مندی به تجربه و استفاده از غذاهای بومی
۰/۸۱۹	۳/۹۰	علاقه‌مندی بازدید از کارگاه‌های تولید و خرید صنایع دستی محلی
۰/۵۳۶	۳/۹۶	ظرفیت ارائه محصولات سبز
۰/۸۸۷	۳/۹۸	سهیم در حفاظت از محیط طبیعی
۰/۸۵۶	۳/۹۲	ارزش برنامه‌های در دست اجرای کمپ نظیر ایجاد زیستگاه تکثیر گونه‌های نادر حیات وحش
۰/۶۰۶	۳/۹۵	اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش
۰/۸۶۵	۴/۰۶	توجه به تولید زباله کمتر در سایت

۰/۷۲۵	۴/۰۱	تلاش برای حفظ و نگهداشت پاکیزگی سایت
۰/۸۵۵	۴/۱۲	مغایرت استفاده ظروف یکبار مصرف با اهداف اکوکمپ
۰/۸۸۶	۳/۸۶	توجه مناسب گردشگران نسبت به رعایت مسائل زیست محیطی در این سایت
۰/۷۹۵	۳/۸۹	آشنایی با برنامه‌های اعطای گواهی‌نامه بین‌المللی به اقامتگاه‌های سبز
۰/۵۱۸	۳/۹۵	شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص ...
۰/۸۱۷	۳/۸۹	رضایت از امنیت لازم
۰/۷۶۶	۴/۰۴	رضایت از قیمت‌ها
۰/۷۰۸	۴/۰۶	رضایت از امکانات و تفریحات متناسب با محیط‌زیست
۰/۸۸۹	۳/۹۲	رضایت از وضعیت گرمایش و سرمایش چادرها و سوئیت‌ها
۰/۶۸۱	۳/۹۳	رضایت از دسترسی به سایت (به لحاظ موقعیت مکان و علائم راهنما)
۰/۶۷۲	۳/۹۱	این اقامتگاه را به دوستان و آشنایان خود پیشنهاد می‌نمایم
۰/۷۵۸	۳/۹۸	علاقه‌مند به سفر مجدد به این سایت هستم
۰/۶۴۳	۳/۹۵	در کل از مجموعه خدمات ارائه شده در این اقامتگاه رضایت دارم
۰/۴۶۸	۳/۹۶	رضایت گردشگران از خدمات خاص و ...

نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که از بین گویه‌های مربوط به استفاده مجدد از منابع تجدیدشدنی گویه تجهیز بخش‌های مختلف به سیستم‌های صرفه‌جویی در مصرف آب، از اهمیت بیشتری در این سایت برخوردار است. از آنجایی که زیرساخت اقامت به‌عنوان یکی از پرمصرف‌ترین بخش‌ها در زمینه مصرف منابع انرژی است، استفاده از منابع انرژی‌های پاک می‌تواند اقدامی جهت کاهش هزینه‌های عملیاتی و حفظ منابع انرژی مقصد باشد. همین نتایج در ارتباط با مدیریت بازیافت، استفاده از ظروف پلاستیکی شامپو و صابون از ظروف قابل پرشدن مجدد نسبت به سایر عوامل از مطلوبیت بیشتری در این پژوهش برخوردار است. استفاده بیش‌ازاندازه مواد اولیه و فراهم آوردن محصولات و خدمات موردنیاز در بخش‌های مختلف اقامتگاه‌ها نظیر (اتاق‌ها، لابی، رستوران و خشکشویی) منجر به تولید میزان زیادی زباله و فاضلاب می‌گردد. با اتخاذ سیاست کاهش تولید زباله و فاضلاب از طریق: استفاده بهینه از مواد مصرفی، جمع‌آوری نمودن مواد غذایی پسماند و تبدیل آنها به کود گیاهی جهت مصارف کشاورزی، کاهش و یا عدم استفاده از ظروف یکبار مصرف و غیرقابل بازگشت به چرخه محیط‌زیست، استفاده مجدد از آب هدر رفته سالم یا تصفیه آب، جهت آبیاری مزارع و درختان اهمیت بسیاری دارد. از دیدگاه گردشگران از بین مؤلفه‌های مربوط به ظرفیت ارائه محصولات سبز علاقه‌مندی به خرید محصولات مزرعه ارگانیک، نسبت به سایر عوامل از اهمیت بیشتری برخوردار است. سوق

دادن مصرف کنندگان (در اینجا گردشگران)، به سمت انتخاب، تصمیم‌گیری و تمایل به خرید محصولات سبز نیازمند ارائه خط‌مشی‌ها و برنامه‌های راهبردی بازاریابی جهت ایجاد انگیزه و تأثیرگذاری بر رفتار خرید از سوی مصرف کنندگان نسبت به محصولات سبز باید مورد توجه قرار داشته باشد. از نظر اجرای برنامه‌های حفاظت حیات وحش منطقه، در حفاظت از محیط طبیعی سایت موفق‌تر بوده است. به لحاظ میزان شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست، عدم استفاده از ظروف یکبار مصرف بیشتر قابل مشاهده است. از آنجایی که انگیزه و اندیشه طراحی و ساخت اکوکمپ مورد نظر بر اساس اصول توسعه پایدار بوده است، ارائه اطلاعات و آگاهی زیست‌محیطی به گردشگران درباره خدمات ارائه شده در این اکوکمپ یکی از مقدمات اولیه سفر است. این مهم از طریق اطلاعات اولیه‌ای که از این اکوکمپ توسط شرکت‌های طبیعت‌گردی و آژانس‌های مسافرتی به مسافران داده می‌شود، قابل تحقق است. نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که از دیدگاه گردشگران، خدمات خاص ارائه شده و فعالیت‌های دوستدار محیط‌زیست در اکوکمپ متین‌آباد در حد مطلوبی قرار دارد. در نهایت وضعیت اکوکمپ به لحاظ رضایت کلی مناسب است و گویه رضایت از امکانات و تفریحات متناسب با محیط‌زیست از این نظر امتیاز بیشتری داشته است. با اشاره به این موضوع که گردشگری فعالیتی خدماتی است، لزوم توجه به مواردی که رضایت گردشگر را به همراه دارد، حائز اهمیت بسیار است. اما نکته‌ای که باید بدان توجه داشت حساسیت و دقت نظری است که یک گردشگر سبز و دوستدار محیط‌زیست نسبت به مسائل زیست‌محیطی دارد. بر این اساس با برآورده نمودن نیازها و تمایلاتی که یک گردشگر سبز دارد در اقامتگاه‌های سبز علاوه بر تحقق اهداف اقتصادی ذینفعان می‌توان به تحقق اهداف زیست‌محیطی و اجتماعی نیز امیدوار بود. در پایان نیز با کمک آزمون فریدمن این شاخص‌ها بر اساس میزان مطلوبیت آنها نزد پاسخ‌دهندگان رتبه‌بندی شدند (جدول ۳).

جدول ۳: رتبه‌بندی شاخص‌های تحقیق بر اساس میزان مطلوبیت آنها

اولویت	میانگین رتبه	عامل
۱	۵/۲۹	۱. استفاده از منابع تجدید شونده
۲	۵/۱۰	۲. مدیریت بازیافت
۳	۴/۱۵	۳. ظرفیت ارائه محصولات سبز
۴	۴/۸۶	۴. اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش
۵	۴/۶۷	۵. رضایت گردشگران از خدمات خاص و فعالیت‌های ...
۶	۴/۵۹	۶. شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص و فعالیت‌های ...

همان‌طور که ملاحظه می‌گردد رتبه‌بندی شاخص‌های تحقیق از دیدگاه پاسخگویان نیز نشان داد که استفاده از منابع تجدید شذنی و مدیریت بازیاقت در اکوکمپ نسبت به سایر عوامل از مطلوبیت بیشتر و شناخت و آگاهی گردشگران از خدمات خاص و فعالیت‌های دوستدار با محیط‌زیست از مطلوبیت کمتری نسبت به سایر عوامل برخوردار است.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه اقامتگاه‌های سبز از جمله اکوکمپ‌ها که به دنبال توجه روزافزون به مسائل زیست‌محیطی مطرح شدند، به دلیل وجود نمونه‌های موفق در جهان طرفداران بسیاری دارد. به همین دلیل در این تحقیق اکوکمپ متین آباد، به‌عنوان نخستین اقامتگاه سبز در ایران که در بدو تأسیس گواهینامه بین‌المللی زیست‌محیطی را نیز کسب کرده بود، مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج این تحقیق مبتنی بر ارزیابی شاخص‌های گزینش شده، نشان داد که از دیدگاه گردشگران این اقامتگاه سبز، استفاده از منابع تجدیدشذنی، به‌عنوان یک شاخص کلی از اهمیت بالایی برخوردار است؛ چنانچه در رتبه‌بندی نیز در بالاترین رتبه قرار گرفت. در همین ارتباط نتایج تحقیق کوستاکیس (۲۰۱۲) در بررسی نگرش گردشگران استرالیایی در ارتباط با استفاده از منابع تجدید شذنی در اقامتگاه‌های سبز، علاقه وافر گردشگران برای انتخاب یک اقامتگاه سبز را بیان می‌کند. همچنین نتایج تحقیق دیداسکالو (۲۰۱۳) با بررسی قابلیت اتخاذ راه‌حل‌های مصرف بهینه انرژی در هتل‌داری نشان داد که اقدامات به صرفه اقتصادی در مصرف انرژی، باعث افزایش سطح آگاهی زیست‌محیطی گردشگران شده است. با توجه به اینکه تولید زباله ناشی از استفاده مفرط در بخش‌های مختلف یک اقامتگاه، موجب تحمیل هزینه و نیز مصرف منابع جامعه میزبان جهت جمع‌آوری و دفع‌زباله و فاضلاب خواهد شد، نتایج پژوهش حاضر در بررسی اتخاذ رویکرد مدیریت کاهش تولید زباله، حاکی از اهمیت این شاخص از دید گردشگران بود. در همین ارتباط نتایج تحقیق زینگ هان (۲۰۱۳)، نیز نشان داد که درک گردشگر از یک اقامتگاه سبز به‌عنوان اقامتگاهی است که علاوه بر استفاده از منابع انرژی پایدار بر عدم استفاده از ظروف یکبار مصرف و غیرقابل بازگشت و نیز استفاده از مواد دوستدار محیط‌زیست تأکید دارد. گلمز (۲۰۱۲) اقامتگاه‌های سبز یا هتل‌های دوستدار محیط‌زیست را تأسیساتی خوانده که بنا به مسئولیت اجتماعی آنها در راستای حفظ محیط‌زیست، مجبور به اتخاذ راه‌حل‌های اقتصادی نظیر مدیریت در بازیاقت زباله هستند.

علاوه بر این ظرفیت ارائه محصولات سبز از دیگر عوامل مؤثر بر موفقیت اقامتگاه‌های سبز تأیید شده است. نتایج تحقیق کاپیکی، (۲۰۱۲) نشان داد که ارائه سلامتی، طراوت، تازگی و سبز

بودن در ارائه غذای ارگانیک از اقداماتی است که باید در فعالیتهای پایدار اقامتگاههای سبز گنجانده شود. موراگاناندام (۲۰۱۱)، به این نتیجه رسید که مؤلفه‌های یک محصول سبز را با توجه به نگرش‌ها و تمایلات رفتاری مصرف‌کنندگان باید در نظر گرفت. در ارتباط با اجرای برنامه‌های حفاظت از حیات وحش نیز از دید گردشگران از عوامل مهم قلمداد شد. در این رابطه نتایج تحقیق کیم (۲۰۱۲) نیز بر اهمیت حفظ تنوع زیست بومی در کنار اجرای برنامه‌های صرفه‌جویی در منابع و کاهش تولید زباله در یک اقامتگاه سبز داشته است. در ارتباط با اهمیت شناخت و آگاهی گردشگران از نوع فعالیتهای و خدمات خاص اقامتگاههای سبز که از در این تحقیق از رتبه خوبی برخوردار بود، نتایج تحقیق مشابهی از سوی کانگک (۲۰۱۲) در امریکا نیز نشان داد که سطح بالای دغدغه‌های زیست‌محیطی گردشگران موجب ابراز تمایل بیشتری برای اقامت در یک اقامتگاه سبز از سوی آنان می‌شود. میلار (۲۰۱۱) نگرش‌های دوستدارانه زیست‌محیطی از جمله داشتن گواهی‌نامه و برجسب زیست‌محیطی در یک اقامتگاه را موجب افزایش تمایل مهمانان آنان به اقامت بیان کرده است. وی اشاره می‌نماید که مهمانان اقامتگاههای سبز از برنامه‌هایی نظیر عدم تعویض روزانه حوله‌ها، استفاده کمتر از ظروف پلاستیکی و مواد شوینده، استفاده از لامپ‌های روشنایی فلوئورسنت و... حمایت نموده و در آن مشارکت می‌نمایند. در این ارتباط، هان (۲۰۱۱) تأکید می‌کند که از طریق درک نگرش‌های گردشگران و تأثیرگذاری بر این نگرش‌ها می‌توان شانس بازدید از یک اقامتگاه سبز از سوی گردشگران را افزایش داد. رضایت گردشگران و بازگشت مجدد آنها در مفهوم وفاداری به مقصد از اهداف موردنظر همه اقامتگاه‌ها است. ناگفته پیداست که رضایت مشتریان از اقامتگاههای سبز مبتنی بر انتظارات آنها، همانند سایر مصرف‌کنندگان چه تأثیر مهمی در تبلیغات شفاهی و رایگان خواهد داشت. نتایج تحقیق حاکی از رضایت نسبی گردشگران از خدمات خاص (مبتنی بر محیط‌زیست) این اقامتگاه داشته است. در همین ارتباط نتایج تحقیق هان، (۲۰۱۳)، نشان داد رضایت مهمانان اقامتگاههای سبز منوط به استفاده از مواد دوستدار محیط‌زیست، ارائه محصولات بومی و ارگانیک، استفاده از منابع پایدار طبیعی و مانند آن است. در مجموع می‌توان گفت این سایت در نوع خود به‌عنوان اولین تجربه در کشور، توانسته موفقیت نسبی را کسب کند، گرچه تا کیفیت ایده آل، فاصله زیادی دارد. چنانچه نتایج تحقیق اشکان بروج در ارتباط با این قبیل اقامتگاه‌ها نشان داد که الگوی اقامتگاه بوم‌گردی در مناطق روستایی و طبیعی، به‌عنوان یک کسب‌وکار کوچک گردشگری با مالکیت بومی و مدیریت خانوادگی، هماهنگی بیشتری با توسعه پایدار گردشگری دارد. علاوه بر این به دلیل ارائه بسته متنوعی از محصولات و خدمات گردشگری بومی و برخورداری از ساختارهای زیربنایی مناسب گردشگری، ساختار محیطی بوم‌گرا و ساختار مدیریت خانوادگی و مشارکت

جامعه محلیف الگوی اقامتگاهی متمایزی را از سایر اشکال اقامتگاهی را به وجود آورده است. لذا مناسب است به‌عنوان نسخه‌ای قابل تکثیر در سایر نقاط کشور مورد توجه قرار گیرد. هرچند چنین توسعه‌ای نیازمند حمایت تمامی ذینفعان از جمله گردشگران، سرمایه‌گذاران و کسب‌وکار گردشگری، جامعه محلی و مسئولین است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- بروج، اشکان، ۱۳۹۱، مطالعه تطبیقی اقامتگاه های بوم گردی مناطق بیابانی، پایان نامه کارشناسی ارشد، به راهنمایی محمود ضیایی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- خالدی و همکاران ۱۳۹۱، جایگاه اکوتوریسم بیابانی در توسعه سکونتگاه های روستایی مطالعه موردی: اقامتگاه گردشگری متین آباد-بادرود، فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه ریزی منطقه ای، سال دوم، شماره ۸، ۱۰۳-۹۳.
- راست قلم، مهدی و همکاران، ۱۳۹۲، سنجش اندازه تحقق پذیری مشارکت در مدیریت بوم اقامتگاه های بیابانی با استفاده از روش SMART (مطالعه موردی: بوم اقامتگاه بیابانی متین آباد)، فصلنامه نگرش های نو در جغرافیای انسانی، سال پنجم، شماره ۳.
- رهگشای، محمد، (۱۳۷۶)، مطالعه آب شناسی مناطق با آب و هوای خشک تحت تأثیر شرایط ناپایدار، مدل مطالعاتی منطقه حاشیه کویری بادرود، دانشگاه امیرکبیر، تهران.
- Alexander, S.(2002), *Green hotels: Opportunities and resources for success*. <http://www.zerowaste.org/publications/GREEN-O.PDF>.
- Azam, Mehdi & Sarker, Tapan (2011). Green tourism in the context of climate change towards sustainable economic development. *Journal of Environmental Management and Tourism* No 2. Pages 6-15.
- Ballantyne Roy and Jan Packer, (2013), *Ecotourism: Themes and Issues*, International Handbook on Ecotourism, Edward Elgar, UK.
- Bohdanowicz. P.. & Martinac. I. (2003). "Sustainable Hotels-Eco Certification According to EU Flower, Warszawa, Poland.
- Buhalis, Dimitrios & Costa, Carlos (2006). "Tourism Business Frontiers Consumers", products and industry, First published.
- Buckley, R. (2002)." Tourism Ecolabels". *Annals of Tourism Research* No 29. Pagea 183-208.
- Cometa, Lisa, 2012, *Consumer Beliefs about Green Hotels*, A thesis submitted to the Kent State University College and Graduate School of Education for the degree of Master of Science.
- Das. M & Chatterjee. B, 2015, Ecotourism: A panacea or a predicament? *Tourism Management Perspectives*.
- Kapiki S.. 2012, Implementing Sustainable Practices in Greek Ecofriendly Hotels, *Journal of Environmental Protection and Ecology*, N2.
- Lamar. B. P. (2006), *Marine-based Ecological Education: a Vision for an Eco-camp*. Doctoral dissertation, Murdoch University.
- Law, Alexandra, et.al, 2015, Transitioning to a green economy: the case of tourism in Bali, Indonesia, *Journal of Cleaner Production*.
- Lee, J., & Kim, Y. (2010), "Understanding how consumers view green hotels".

Journal of Sustainable Tourism. No 18.

-Mihalic, T. (2000), "Environmental management of a Tourist Destination: A Factor of Tourism Competitiveness", *Tourism Management* .No 21.

-Mohd Noor. N & Shaari . H, 2014, Exploring Tourists Stay at Green Hotels, The Influences of Environmental Attitudes, The Macrotheme.

-Sasidharan, V., Sirakaya E., and Kerstetter, D. (2002), "Developing Countries and Tourism Ecolabels". *Tourism Management*. No 23.

-Syrjäläinen, Oana (2013), *Ecolabelling The Hotel Industry The Nordic Ecolabel*, Bachelor's Thesis from Tampere University of Applied Sciences.

-Vas, Krisztian (2012), *Birding Trail Development from a Tourism Planning Perspective*, Thesis for Master of Environmental Studies in Geography, University.

-Votsi Nefta-Eleftheria P, and et.al, 2014, Natural quiet: An additional feature reflecting green tourism development in conservation areas of Greece, *Tourism Management Perspectives*, 11.

-Wight, P. (1994), "Environmentally Responsible Marketing of Tourism". Cater, E., and Lowman, G. (ed.). Wiley: Chichester.

-Yarnell, Adam, 2012, *Greening America first resort*, A thesis Brown University, USA.

-Xing, Han, 2013, *Perception of Green Hotels Among Tourists in Hong Kong*, Master Thesis, Department of Communication Studies Hong Kong Baptist University.

